

TÜRKİYE’NİN ULUSAL VE ULUSLARARASI SU POLİTİKASI

Osman KARAKAN*

Atfı: Karakan, Osman. “Türkiye’nin Ulusal ve Uluslararası Su Politikası”, *Sosyologca*, Sayı 29 (2025), s. 229-247.

ÖZ: Bu çalışmada Türkiye’nin ulusal ve uluslararası su politikaları üzerine bir değerlendirme yapılacaktır. Dünya yüzeyinde kullanılabilir su kaynaklarının oranı %3’ten az ve dengeli bir dağılım içermemektedir. Artan dünya nüfusunun hayati öneme sahip bu kaynağa olan ihtiyacı ise her geçen gün artmaktadır. Bu nedenle ülkeler ulusal ve uluslararası düzeyde su politikaları geliştirmekte, su kaynaklarını en verimli ve etkin şekilde değerlendirmek istemektedirler. Bu bağlamda ülkeler için su jeopolitiği ve stratejisi her geçen gün önemli bir hale gelmektedir. Türkiye suyun politik, ekonomik ve sosyolojik manada önemli olduğu bir coğrafyada konumlanmakta, su kaynaklarını ulusal çıkarları doğrultusunda belirlediği politik yaklaşımlarla değerlendirmektedir. Özellikle kaynağı Türkiye’de olan Meriç, Çoruh, Aras-Kura ve Fırat-Dicle nehirleri ile kaynağı ülke dışında bulunan Asi nehri gibi sınır aşan suların yönetilme sürecine ilişkin sınırdaş ülkelerle zaman zaman anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Türkiye bu sınır aşan suların kullanımına yönelik makul, adil, sürdürülebilir bir anlayış benimsemektedir. Bu çalışmada Türkiye’nin mevcut su potansiyeli, ulusal ve uluslararası su politikası ve bu politikaların belirlenmesinde jeopolitik konumu üzerinde durulmuş ve derinlemesine bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Su politikası, Su Jeopolitiği, Sınır Aşan Sular, Su Yönetimi.

Türkiye's National and International Water Policy

ABSTRACT: In this study, an assessment of Turkey's national and international water policies will be made. The proportion of usable water resources on the earth's surface is less than 3% and is not evenly distributed. The need of the growing world population for this vital resource is increasing day by day. For this reason, countries develop water policies at national and international level and want to utilize water resources in the most efficient and effective way. In this context, water geopolitics and strategy are becoming increasingly important for countries. Turkey is located in a geography where water is politically, economically and sociologically important, and evaluates its water resources with political approaches determined in line with its national interests. Conflicts arise from time to time with neighboring countries regarding the management of transboundary waters such as the Evros, Çoruh, Aras-Kura and Euphrates-Tigris rivers, which have their source in Turkey, and the Asi river, which has its source outside the country. Turkey adopts a reasonable, fair and sustainable approach towards the utilization of these transboundary waters. In this study, Turkey's current water potential, national and international water policy and its geopolitical position in determining these policies are emphasized and an in-depth evaluation is made.

Keywords: Water policy, Water Geopolitics, Transboundary Waters, Water Management.

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 07.04.2025

Kabul Tarihi : 28.06.2025

* Bilim Uzmanı, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, o_karakan@outlook.com, ORCID: 0000-0001-9608-9019

Giriş

Su, dünya ekosisteminin ve insan yaşamının sürdürülebilirliği açısından önemli bir kaynaktır. Dünya su varlığının yaklaşık %97,5'ini tuzlu sular, %2,5'ini ise tatlı sular oluşturur. Tatlı su olarak değerlendirilen buzullar, yeraltı ve yerüstü sularının içindeki kullanılabilir tatlı su miktarı ise çok sınırlıdır. Sanayileşme, kentleşme, küresel iklim değişiklikleri, tarımsal faaliyetler ve 8 milyarın üzerindeki dünya nüfusunun su tüketimi sonucunda su rezervi giderek azalmaktadır. Dünya üzerinde kullanılabilir su miktarı yılda ortalama kişi başına 7.600 m³'tür. Yıllık ortalama kişi başı kullanılabilir su miktarı 1.000 m³'ten az ise su fakiri, 2.000 m³'ten az ise su sıkıntısı yaşayan, 8.000-10.000 m³'ten fazla ise su zengini ülke kategorisi dahilinde kabul edilmektedir.¹ Türkiye'de, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı verilerine göre kişi başı ortalama kullanılabilir su miktarı 1.566 m³'tür. Bu değer Türkiye'yi su sıkıntısı yaşayan ülke kategorisine dahil etmektedir. Ülkelerin su potansiyelleri hem kalkınma hem de güvenlik politikalarının temelini oluşturmaktadır.²

Birleşmiş milletler her insanın suya erişme hakkının olduğunu belirterek 2010 yılında suya erişim hakkını onaylamıştır.³ Buna rağmen dünya çapında yaklaşık 2 milyar insan suya ulaşmakta zorluk çekmektedir.⁴ Bu durum suyun insanlara adil, etkin ve verimli bir şekilde ulaştırmanın önemli olmasının yanında dünyadaki su varlıklarının yönetimi, dağıtımı, kullanımı, kalitesinin korunması bakımından da üzerinde durulması gerektiğini göstermektedir. Son zamanlarda nüfus ve kentleşme ile birlikte küresel ısınmanın da etkisiyle insanlar suya erişmede zorlanmaktadırlar.⁵ Özellikle su sıkıntısı yaşayan ülkeler kendi su varlıklarını bir potansiyel olarak görmek ve suları en verimli şekilde kullanmak istemektedirler. Ancak bazı sular birden fazla ülkenin topraklarından geçebilmekte veya birden fazla ülkeye sınır olabilmektedir. Bu durum ise ülkeler arasında çatışmalara ve ülkeler arası güvenlik politikalarının değişmesine yol açmaktadır. Türkiye bulunduğu konum itibarıyla su kaynakları potansiyeli sınırlı olan bir ülke durumundadır. Bu yüzden Türkiye hem kendi topraklarındaki hem de sınırı aşan sularıyla ilgili su yönetiminde ciddi politikalar benimsemektedir.

Verilen bilgiler ışığında bu makalede Türkiye'nin su kaynakları, su kaynaklarının yönetimi ve politikaları, halihazırdaki uygulamaları ve geleceğe yönelik stratejileri açıklanmıştır. Türkiye'de sınırı aşan sular, ülkeler arasındaki çatışma sebepleri ve yapılan anlaşmalar üzerinde durulmuş, Türkiye'nin ulusal ve uluslararası su yönetimi ve su jeopolitiğine yönelik konular ülkenin jeopolitik konumu ile entegre edilerek derinlemesine ele alınmıştır.

Su Jeopolitiğine Teorik Bir Bakış

Suyla İlişkili Kavramlar

Suya, özellikle akarsulara yönelik birtakım kavramlar bulunmaktadır ve bu kavramlar bazen karmaşaya yol açabilmektedir. Ulusal su; kaynak ile ağız arasında kalan tüm bölümü yani havzası ülkenin kendi sınırları içinde kalıyorsa bu ulusal su niteliğindedir.⁶ Uluslararası hukuk, bir ulusun kendi ülkesinde bulunan akarsuların kullanma yetkisini tamamen o ülkeye vermiştir. Uluslararası su ise; bir akarsu birden fazla ülkenin sınırı içinde yer alıyorsa veya

¹ UN-Water, *Water Facts and Trends, United Nations World Water Development Report 2023* (2023).

² Mark Zeitoun ve Jonathan A. Allan, "Applying Hegemony and Power Theory to Transboundary Water Analysis," *Water Policy* 10, Suppl. 2 (2008): 3-12.

³ United Nations, *Resolution 64/292: The Human Right to Water and Sanitation* (2010).

⁴ UN-Water (2023).

⁵ IPCC, *Sixth Assessment Report: Impacts, Adaptation and Vulnerability* (2022).

⁶ Şerife Filiz Cumbul and Zafer Akbaş, *Sınır aşan Su Sorunu ve Güvenlik Olgusu: Ortadoğu Örneği* (Bursa: Ekin Yayınevi, 2021, s.18).

lkeler arasında sınır oluşturuyorsa bu uluslararası su olarak tanımlanmaktadır ve bu sular tek bir ülkenin hakimiyetine teslim edilmemiştir.⁷ Günümüzde bu kavram, geçmişte olduğu gibi ulaşıma elverişlilik temelinde değil, yalnızca coğrafi ölçütler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bunlar içinde diğer önemli bir kavram da sınır aşan su kavramıdır. BM Avrupa Ekonomik Konseyi Helsinki Sözleşmesi'ne göre bu kavram: "iki veya daha fazla devlet arasındaki sınırları işaretleyen, kesen veya sınırda bulunan herhangi bir yüzey veya yeraltı suyu anlamına gelir; sınır aşan sular doğrudan denize aktığı her yerde, bu sınır aşan sular kıyılarının alçak su hattındaki noktalar arasında kendi ağızlarından geçen düz bir çizgide sona erer" şeklinde ifade edilmektedir. Sınır aşan sularla ilgili birçok antlaşma yapılmasına karşılık tüm ülkeleri ortak bir noktada birleştiren bir antlaşma bulunmamaktadır. Türkiye uluslararası sular kavramı yerine sınırı aşan sular kavramını benimsemektedir. Bunun temelinde ise egemenlik haklarını koruma, su kaynakları üzerinde kontrol ve uluslararası sorumlulukları sınırlama isteği yatmaktadır. Sınır oluşturan sular ise iki ülke sınırlarının bir bölümünü veya tamamını oluşturmasıdır. İki ülkenin sınırı genellikle akarsuların talveg (akarsuyun en derin çizgi hattı) bölümünden geçer. Kıyıdaş lkeler; sınırı aşan sulara sınırı olan, sınırı aşan suların bir bölümü topraklarında bulunan ülke anlamına gelmektedir.⁸ ülkeler bulunduğu konuma göre yukarı kıyıdaş ve aşağı kıyıdaş olabilmektedirler.

Su Kaynaklarının Jeopolitik nemi

Küresel lekli başta su kaynakları olmak üzere doğal kaynakların sınırlı olması bu varlıkların stratejik açıdan değerini arttırmıştır. Günümüzde hızlı nüfus artışı, kentleşme, sanayileşme ve iklimsel değerlerde değişimler olması su kaynaklarını daha da önemli hale getirmiştir. Bunun devamında ise su kaynaklarının varlığı yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde yönetilmesi ve paylaşılması jeopolitik değerlendirmelerin ana konularından olmuştur. Sonuçta su jeopolitiği kavramı devletler için son derece kritik bir anlam oluşturmaktadır.

Su jeopolitiği, ülkelerin dünya üzerinde bulundukları coğrafi konumlarına göre komşu olan devletlerin, sınır aşan akarsular üzerindeki hak talepleri/ihlalleri, hakimiyet varsayımları ve kontrol sistemleri gibi düşünceler üzerine oluşturulmuş bir alandır.⁹ ülkeler arası politikalarda ulaşım yolları, kanallar, boğazlar, enerji kaynakları ve sınırlar arasında yaşanan kitlesel gler gündem oluştururken yaşamsal, tarım, sanayi, enerji gibi gereksinimler açısından su kaynaklarına bağlı oluşan su jeopolitiği uluslararası düzeyde yeni bir boyut kazanmıştır. Bu nedenle, su kaynakları üzerinde hakimiyet kurmak, ulusal kalkınma ve bölgesel üstünlük sağlamak isteyen devletler açısından stratejik bir öneme sahiptir. Su jeopolitiği; hidrografya, çevresel güvenlik, uluslararası hukuk ve gelişme süreçleri gibi farklı alanlar ile işbirliği içinde olan ve beslenen bir disiplin olmakla birlikte su krizlerine yönelik çeşitli politikalar üretmeyi ve geliştirmeyi de hedeflemektedir.

Dünyadaki toplam suyun yaklaşık %97,5'i tuzlu sudur; geriye kalan %2,5'lik tatlı suyun ise büyük bir kısmı buzullar ve yeraltı suyu şeklindeydir.¹⁰ Bu durum insanların doğrudan ulaşabileceği su miktarı ise son derece kısıtlı olduğunu göstermektedir. Su kaynaklarının dünya üzerindeki dağılımı da son derece dengesizlik göstermektedir. Kanada, İskandinav lkeleri, Rusya, Brezilya, Güney ve Doğu Asya lkeleri dünya su rezervleri açısından zengin bölgeler iken Orta Doğu, Kuzey Afrika, Orta Asya, Avustralya'nın i kesimleri gibi bölgeler kuraklığın yoğun olarak yaşandığı ve dolayısıyla su kıtlığı ile karşı karşıya olan bölgelerdir.

⁷ Dursun Yıldız ve zdemir zbay, *Su ve Toprak*, 3. baskı (İstanbul: USİAD, 2008).

⁸ Cmbl ve Akbaş, *Sınırdaşan Su Sorunu*, s.22.

⁹ Arun P. Elhance, *Hydropolitics in the 3rd World: Conflict and Cooperation in International River Basins* (Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1999).

¹⁰ UN-Water, *Summary Progress Update 2021 – SDG 6 – Water and Sanitation for All* (2021).

Küresel çaptaki su kaynaklarındaki bu dağılım dengesizliği ulusal ve uluslararası ölçekte jeopolitik gerilimlerin temelini oluşturmaktadır. Dünya genelinde yaklaşık 263 sınır aşan nehir havzası bulunmaktadır ve bu havzalar dünya yüzeyinin %45'ini, dünya nüfusunun yaklaşık %40'ını kapsamaktadır.¹¹ Nehirler ve göller bir yada daha fazla ülkenin sınırları içinde kalmakta veya sınırlarını oluşturmaktadır. Bu tür akarsu havzaları ülkeler arasında ortaklık oluşturmalarının yanında çatışma unsuru olarak da ön plana çıkmaktadır. Bu durumda bir akarsuyun doğduğu, geçtiği, kullanıldığı ve döküldüğü gibi hususlar, jeopolitik denklemler açısından belirleyici olmaktadır. Havzanın yukarı bölümünde yapılabilecek baraj ve kanal gibi projeler ile suyun kontrol edilmek istenmesi havzanın diğer bölümlerinde sorunlar potansiyeli oluşturmaktadır.

Akarsu havzalarına yönelik çatışma ve işbirliği yapan ülke örneklerine rastlamak mümkündür. Dicle-Fırat nehirleri, Nil Nehri, İndus Nehri üzerindeki ülkeler arasında sorunlar bulunurken, Mekong, Senegal gibi nehirler üzerinde ülkeler işbirliği yoluna gitmişleridir. Fırat ve Dicle nehirleri Türkiye, Suriye ve Irak arasında suyun kullanımına yönelik anlaşmazlıklar bulunmaktadır.

Fırat ve Dicle nehirleri Türkiye sınırları içinde doğup Basra körfezine dökülür (dökülmeden önce Şattülarap adını alır) ve geçtiği bölgelerde de önemli su kaynağı oluşturmaktadır. Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında inşa ettiği barajlar ve su kanalları, Fırat ve Dicle nehirlerinin aşağı havza ülkeleri olan Suriye ve Irak'ta endişelere neden olmuştur. Bu ülkeler nehirlerin akış miktarında düşme olduğunu ve sonucunda da tarımsal olarak olumsuzluklar yaşandığını öne sürerek uluslararası platformlarda diplomatik teşebbüslerde bulunmuşlardır. Nil Nehri Orta Afrika'da doğup Mısır üzerinden Akdeniz'e dökülmektedir ve geçtiği ülkelere hayat vermektedir. Bu nedenle Orta ve Kuzey Afrika'nın su jeopolitiğini oluşturan önemli bir akarsudur. Nil Nehri üzerindeki kontrol mücadelesi, Afrika'nın en belirgin su jeopolitiği örneklerinden biridir. Etiyopya'nın 2011 yılında başlayıp 2020'de açılışını yaptığı devasa GERD Barajı (Grand Ethiopian Renaissance Dam), Mısır ve Sudan tarafından su güvenliğine yönelik bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. Mısır, Nil Nehri'ni tarihi süreç açısından hem kendisine kutsal saymış hem de kurulan ve gelişen medeniyetin Nil Nehri'nin varlığına dayandırmıştır. Bu nedenle Mısır Nil Nehri'nin kullanımını kendisinde hak görmekte, Etiyopya ise enerji üretimi konusunda nehrin kullanımını kendisinde olduğunu ileri sürmektedir.¹² Ülkeler arasında sorun oluşturan bir başka su kaynağı İndus Nehri'dir. Tibet platosundan doğan nehir Hindistan topraklarından geçerek Pakistan'a ulaşır ve güneye doğru bir yol izleyerek Hint Okyanusu'na dökülür. 1947'de yaşanan Hindistan-Pakistan ayrılığından sonra İndus Nehri havzası iki ülke arasında su paylaşımına dayalı bir gerginlik alanı hâline gelmiştir. Söz konusu ülkeler arasında 1060 yılında antlaşma imzalanmıştır. Günümüze kadar geçerliliğini devam ettiren bu antlaşmaya rağmen iki ülke arasında Keşmir sorunuyla beraber İndus Nehri'nin kullanımıyla ilgili dönemsel sorunlar yaşanmaktadır.¹³ Sınırı aşan akarsuların kullanımı konusunda her ne kadar sorunlar yaşayan ülkeler olsa da işbirliğine varan ülkeler de bulunmaktadır. Tayland, Laos, Kamboçya ve Vietnam ülkeleri arasında oluşturulan Mekong Nehri Komisyonu (1995) bölgesel işbirliği ile su kullanımını verimli hale getirmiştir.¹⁴ Mali, Moritanya, Senegal ve Gine arasında kurulan örgüt (Senegal Nehri Kalkınma Örgütü, OMVS)

¹¹ Aaron T. Wolf, "Shared Waters: Conflict and Cooperation," *Annual Review of Environment and Resources* 32 (2007): 241-269.

¹² Ravi Tawfik, "The Grand Ethiopian Renaissance Dam: A Benefit-Sharing Project in the Eastern Nile?," *Water International* 41, no. 4 (2016): 574-592.

¹³ Daanish Mustafa, *Hydropolitics in Pakistan's Indus Basin*, Special Report No. 261 (Washington, DC: United States Institute of Peace, 2010).

¹⁴ Chris Sneddon and Coleen Fox, "Rethinking Transboundary Waters: A Critical Hydropolitics of the Mekong Basin," *Political Geography* 25, no. 2 (2006): 181-202.

ile ortak baraj inşa etme ve enerji üretimi ile eşit ve sürdürülebilir kullanım hedefleri ile dikkat çekmektedir.¹⁵

Su, 21. yüzyılın jeopolitik mücadelelerinde merkezi bir konuma yerleşmiştir. Kıtık, eşitsiz dağılım, artan talep ve iklim değişikliği gibi faktörler suyu yalnızca bir çevresel mesele olmaktan çıkarıp stratejik bir güvenlik sorunu hâline getirmiştir. Bu çerçevede su jeopolitiği, sadece çatışmaları değil, aynı zamanda barışa giden yolları da analiz eden bir yaklaşımdır. Gelecekte su kaynakları üzerindeki baskının artması kaçınılmaz görünmektedir. Bu nedenle suyun sürdürülebilir ve adil yönetimini sağlayacak yerel, bölgesel ve küresel mekanizmaların geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Türkiye'nin Su Kaynakları Profili

Türkiye'de yer altı ve yer üstü su kaynakları çeşitlilik göstermektedir. Denizler, akarsular, göller ve yeraltı suları ile çeşitli kullanım alanlarına sahiptir. Özellikle akarsular enerji üretme, tarımsal sulama, kullanma suyu olarak kullanılabilir. Devlet Su İşleri (DSİ) 2023 raporuna göre Türkiye yıllık ortalama yağış miktarı 574 mm, yıllık yağış miktarı da 450 milyar m³ olarak belirtilmiştir.¹⁶ Türkiye'de göller, barajlar, akarsular ve bataklık alanlar yüzey sularını oluşturmaktadır. Doğal göller 150 milyar m³, barajlar 180 milyar m³, akarsular 186 milyar m³ olmak üzere Türkiye'nin yıllık su potansiyeli yaklaşık 227 milyar m³'tür.¹⁷ Ancak bunun yaklaşık 91 milyar m³'ü (yeraltı suları ile birlikte 112 milyar m³) teknik ve ekonomik olarak kullanılabilir.¹⁸ 2023 verilerine göre Ülkemizde yıllık su tüketimi 57 milyar m³'e ulaşmıştır. Bu suyun 44 milyar m³'ü (%77) sulama, 13 milyar m³'ü (%23) içme-kullanma suyu ve sanayi suyu ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmaktadır.¹⁹

Yer üstü suları kadar yer altı su kaynağı potansiyeli de önemlilik arz etmektedir. Yer altı suları jeolojik yapıya bağlı olarak karstik sahalarında, alüvyon akiferlerde değişik rezervlerde bulunarak Türkiye'nin bölgelerinde farklılık göstermektedir. Yer altı suları yüzeye kendiliğinden çıkabilir veya insanlar tarafından sondajlarla çıkarılabilir. Bulunduğu jeolojik yapıya bağlı olarak sıcak (fay kaynağı gibi) ve soğuk (karstik, yamaç kaynağı gibi) su olarak çıkabilmektedir. Türkiye'deki yer altı su potansiyeli yaklaşık 18 milyar m³/yıl ve bu miktarın önemli miktarı (yaklaşık 16,5 milyar m³) sürdürülebilir bir şekilde kullanılabilir.²⁰ Yer altında bulunan bu su kaynakları tarımsal sulamalar ve kullanma suyu olarak farklı amaçlarda kullanılmaktadır. Özellikle son zamanlarda İç Anadolu Bölgesi'ndeki akiferlerden çekilen sular yer altı su seviyesinin önemli ölçüde düşmesine yol açmıştır.

Havza Yönetimi ve Bölgesel Su Dağılımı

Türkiye'de su yönetimi uzun yıllar boyunca sektörel ve merkezîyetçi bir anlayışla yürütülmüştür. Son yıllarda ise 25 akarsu havzası bulunan Türkiye'de, her su havzasının kendi özel koşullarına göre yönetilmesini amaçlayan havza düzeyli su yönetimi benimsenmektedir. Bütün bu havzaların su kalitesi, ekolojik, çevresel, tarımsal alanlarda su verimliliği açısından yönetimi sağlanmaktadır. Türkiye'de coğrafi konum, iklimsel

¹⁵ Rutgerd Boelens, Jeroen Vos, and Tom Perreault, "Introduction: The Multiple Challenges and Layers of Water Justice Struggles," in *Water Justice*, ed. Rutgerd Boelens, Tom Perreault, and Jeroen Vos (Cambridge: Cambridge University Press, 2018), 1–32.

¹⁶ Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ), *DSİ 2023 Yılı Resmi Su Kaynakları İstatistikleri* (Ankara: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, 2024).

¹⁷ DSİ, 2024.

¹⁸ DSİ, 2024; Türkiye Su Enstitüsü (SUEN), *2022 Yılı Faaliyet Raporu* (Ankara: Türkiye Su Enstitüsü, 2023).

¹⁹ DSİ, 2024.

²⁰ Hasan Yazıcıgil ve Mehmet Ekmekci, "Groundwater," in *Water Resources of Turkey*, ed. Nilgun B. Harmancioglu and Dogan Altinbilek (Cham: Springer, 2019), 159–201.

çeşitlilikler, yüzey şekilleri, gibi etkenlerden dolayı su kaynakları bölgelere göre çeşitlilik göstermektedir. Bölgesel düzeyde su kaynakları potansiyeli değerlendirildiğinde Karadeniz Bölgesi özellikle kıyı kesimleri yüksek yağış nedeniyle diğer bölgelere göre daha büyük avantaja sahiptir. Çoruh Nehri enerji potansiyelinin yüksek olmasıyla başta enerji üretimine büyük katkılar sağlamaktadır. Buna karşılık yarı kurak bir iklimin hakim olduğu iç, doğu ve güneydoğu kesimlerinde su kaynakları potansiyeli daha sınırlı olanaklar sunmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi için önemli bir su kaynağı olan Fırat ve Dicle nehirleri GAP ile daha verimli kullanılarak tarımsal üretimde artışlar da sağlanmıştır. Türkiye'de su varlıklarının bölgesel düzeyde farklı olması tarım, enerji ve hatta göç politikasında yönetsel planlamaları zorunlu kılmıştır.

Türkiye iklim özellikleri itibarıyla su kaynakları açısından zengin olan ülkeler kategorisinde bulunmamaktadır. Bununla birlikte iklim değerlerindeki değişimler nedeniyle az olan su kaynaklarının kullanım potansiyeli giderek azalmaktadır. Meteoroloji Genel Müdürlüğü (MGM) verilerine göre son 50 yılda Türkiye genelinde ortalama sıcaklık değerlerinde artış, yağış miktarlarında ise düşüş ve rejimde düzensizleşme olmuştur.²¹ Suyun verimli olarak kullanılması ve yönetilmesi tek başına resmi kurumlarla yada sağlanan teknolojik imkanlarla değil, halkın bilinçlendirilmesi ile kurumlar, teknik sistemler ve halk arasındaki işbirliği ile sağlanması gerekmektedir.

Türkiye'de Su Politikaları ve Yönetim Stratejileri

Türkiye'nin ulusal düzeyde su politikaları bakanlıklar, bakanlıklara bağlı kurum ve kuruluşlar, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları düzeyinde çok katmanlı olarak ele alınmaktadır. Türkiye'de su kaynaklarının geliştirilmesi, korunması ve yönetilmesinde merkezi rol DSİ Genel Müdürlüğü'ne aittir. DSİ, kurulduğu 1954 yılından beri Türkiye'nin yüzey ve yer altı su kaynaklarının planlanması, su temini, taşkın kontrolü, hidroelektrik enerji üretimi ve sulama altyapısı geliştirme gibi işlevleri üstlenmiştir. DSİ'nin yanı sıra, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB) suyun kalitesi, kirlilik kontrolü ve iklim değişikliğiyle ilişkili risk yönetiminde önemli bir yetkiye sahiptir. Tarım ve Orman Bakanlığı da kırsal alanlarda su yönetimi ve tarımsal sulamada politikalar oluşturma adına süreci yönetmektedir.

Türkiye'de su konularını içeren kapsayıcı ve bütüncül bir kanun bulunmamakla birlikte bakanlık kurumları tarafından oluşturulan çeşitli yasal düzenlemeler mevcuttur. DSİ Kuruluş Kanunu (1954), İçme Suyu Temin ve Dağıtım Yönetmeliği, Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği (2004), Çevre Kanunu (1983), Tarım Sulama Kooperatifleri Kanunu (2011) gibi kanun ve yönetmeliklerden öne çıkanlarıdır. Kurumsal sistem içerisinde su ve diğer çevre unsurlarına yönelik konuların beraber yürütülmesi hedefiyle Su Yönetimi Koordinasyon Kurulu oluşturulmuş ve başkanlığını Tarım ve Orman Bakanlığı'nın yaptığı başta olmak üzere, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı gibi bakanlıklar düzeyinde temsil edilmektedir. Ancak çok başlılık, kurumsal yetki karmaşası ve yetersiz veri paylaşımı uygulamada çeşitli sorunlara yol açabilme ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Bu yüzden su politikaları özelinde verimli, etkili, sağlam bir yasal şartların bulunduğu iş birliği önemlilik arz etmektedir. Türkiye'de baraj ve hidroelektrik santral projelerinin yürütücüsü konumunda olan DSİ özellikle 1950'li yıllardan itibaren Türkiye'nin var olan akarsu potansiyelini en verimli şekilde kullanmayı hedeflemiştir. Barajlar ile entegre edilen

²¹ T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü (MGM), 2024 Yılı İklim Değerlendirmesi (Ankara: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2025).

hidroelektrik santralleri Türkiye'nin yenilenebilir enerji üretiminde yaklaşık %30'unu karşılamakta ve bu yönüyle dışa bağımlılığı düşürmektedir.²²

Türkiye'nin su politikaları açısından önemli bir kullanım alanı da tarımsal sulamadır. Tarımsal sulamada mevcut su varlıklarındaki tüketimin yaklaşık %74'ü kullanılmaktadır.²³ Türkiye'de uzun yıllar boyunca salma sulama gibi yabancı sulama sistemleri benimsenmiş bu da yüzeysel suyun önemli bir miktarının kaybına yol açmıştır. Son dönemlerde bakanlık yönlendirmeleri ile damlama ve yağmurlama gibi sistemler özendirilmiş ve teşvik edilmiştir. Böylece su kaybı önlenmeye çalışılmış su kullanımında verimlilik ön planda tutulmuştur.²⁴ Ayrıca İç Anadolu Bölgesi'nde yapıldığı gibi bölgesel düzeyde yeraltı akiferlerinden, aşırı ve izinsizce çekilen yeraltı su kaynakları, yeraltı su seviyelerinde ciddi şekilde düşüşler oluşturmaktadır.

Su yönetimi, bakanlıklar gibi sadece merkezi yönetimlerin yürüteceği bir süreç değildir. Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının da su kaynaklarının korunması, verimli kullanımı ve devamlılığı açısından mutlaka sürece dahil olmaları gerekmektedir. Belediyeler, su ve kanalizasyon idareleri suyun temin edilmesi, arıtılması ve sonrasındaki atık suyun yönetimi gibi alanlarda etkin rol oynamaktadırlar. Altyapı yetersizliği, teknik personel sorunları, mali kaynak sıkıntıları, yöneticilerin ve kadroların değişmesi etkin, verimli ve sürdürülebilir su politikasına ulaşmayı engellemektedir. Türkiye'de birçok belediyede gri su kullanımı, yağmur suyu hasadı gibi alternatif su kaynaklarıyla ilgili yeterli planlama bulunmamaktadır.

Türkiye'de TEMA Vakfı, WWF-Türkiye, Su Politikaları Derneği ve Doğa Derneği gibi sivil toplum kuruluşları kamuoyu üzerinde su farkındalığı oluşturmaya yönelik önemli adımlar atmışlardır. Söz konusu kuruluşlar her yıl farklı dönemlerde farklı tema ve konularda farklı yaş gruplarına yönelik etkinlik, uygulama vs. yaparak dikkat çekmekte ve elde edilen verilerle ilgili raporlar oluşturmaktadır.

Türkiye'nin Uluslararası Su Politikaları

Türkiye'deki su kaynakları, uluslararası nitelikleri ve sınır aşan akarsuların yönetimi ile paylaşımından kaynaklanan nedenlerle stratejik bir önem taşımaktadır. Uluslararası politikaların oluşturulmasında özellikle de sınır aşan akarsular önemli bir rol oynamaktadır. Sınır aşan akarsulardan bazılarının kaynağı Türkiye olup farklı ülkelerin sınırlarından dökülmektedir. Bazıları ise farklı ülkelerden doğup Türkiye sınırları içinden dökülmektedir. Bu durum ülkeler arası diplomatik ve stratejik ilişkiler oluşturmakta ve ülkeler arası su politikaların şekillenmesinde merkezi bir rol oynamaktadır. Türkiye, başta Fırat ve Dicle olmak üzere, Aras-Kura, Çoruh, Meriç ve Asi gibi birçok sınır aşan nitelikte akarsulara sahiptir. Bu akarsular, Türkiye dışında Suriye, Irak, Ermenistan, Gürcistan, İran, Bulgaristan ve Yunanistan gibi ülkeleri de etkileyen su havzaların bir parçasıdır.

Asi Nehri'nin Su Jeopolitiği

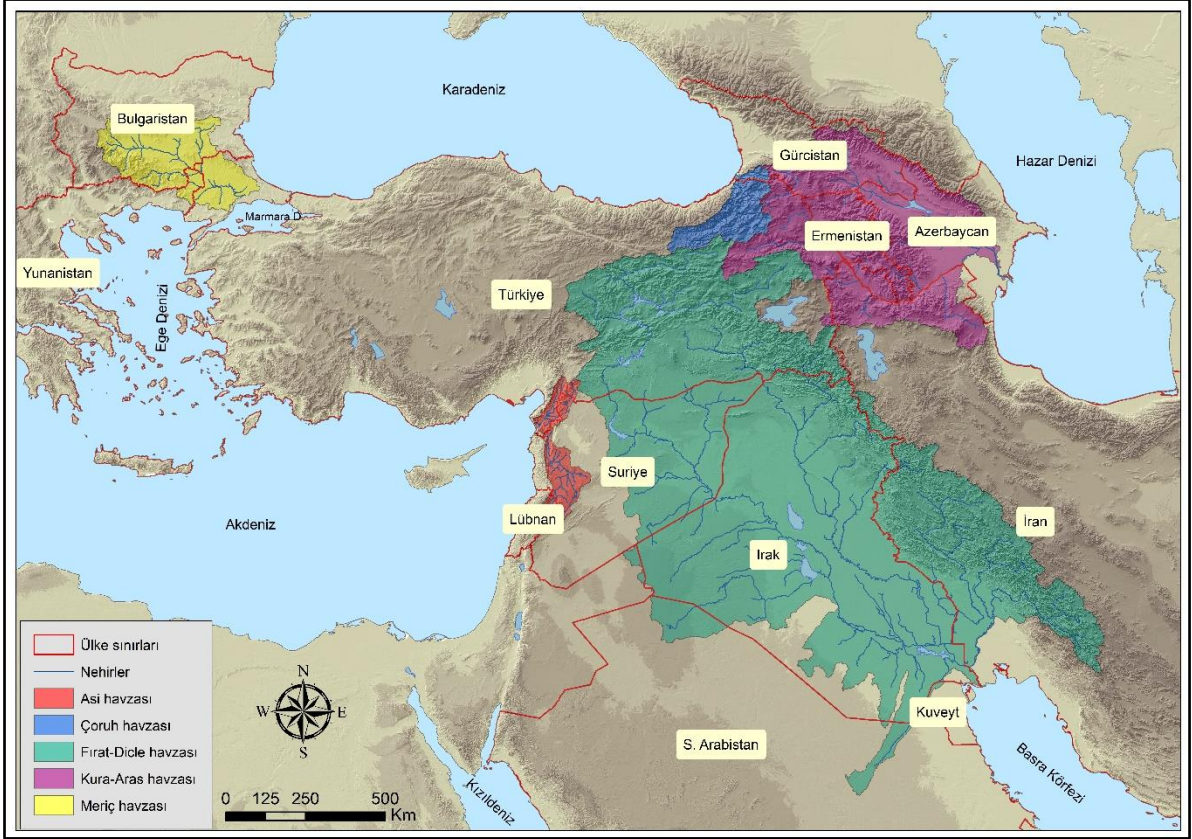
Asi Nehri, Lübnan'ın Bekaa Vadisi'nde yer alan Laboue kasabası yakınlarında Rasel-Ayn ve Al-Labwah kaynaklarından doğmaktadır. Doğduğu Lübnan topraklarını katederek Suriye'den geçer ve sonrasında Türkiye Hatay'dan Akdeniz'e dökülmektedir (Şekil-1).

²² Unal Oziş, Ertugrul Benzeden ve Ahmet Alkan, "Water and Energy," in *Water Resources of Turkey*, hazırlayanlar Nilgun B. Harmancıoğlu ve Dogan Altinbilek (Cham: Springer, 2019), 159-201.

²³ İlhan Avcı, "Dünya'da ve Türkiye'de Su Politikaları ve Su Yönetimi," *İMO İstanbul Bülteni*, sayı. 168 (2021): 3-10.

²⁴ T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, *Değişen İklim Uyum Çerçevesinde Su Verimliliği Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2033)* (Ankara: Tarım ve Orman Bakanlığı, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü, 2023).

Türkiye’de Karasu Çayı, Afrin Çayı, Küçük Asi ve Karadere gibi kolları yer almaktadır. Nehir yaklaşık olarak 570 km uzunluğa sahiptir ve büyük bir bölümü (yaklaşık 325 km) Suriye topraklarından geçmektedir. Nehrin havza alanı 24.660 km²’dir ve bu havzada 3.900 milyon m³ kullanılabilir su bulunmaktadır.²⁵ Söz konusu üç ülke topraklarında akışı bulunan Asi Nehri kurak bir bölgeden geçmesi nedeniyle kısıtlı bir su akışına sahiptir. Ayrıca iklim durumu, yerleşim alanlarının varlığı, tarım arazileri gibi koşullar düşünüldüğünde bölge için kritik bir önem oluşturmaktadır. Nehir geçtiği ülkeler düzeyinde içme suyu, tarımsal sulama, elektrik üretme, balıkçılık gibi alanlarda kullanılmaktadır.

Şekil-1 Türkiye’de sınır aşan nehirler

Nehir üç ülkenin sınırları dahilinde akışta olduğu için bu ülkeler nehir üzerinde hak iddia etmektedirler. Asi Nehri Lübnan sınırlarında doğduğu için Lübnan egemenlik iddia etmektedir. Akarsuyun büyük bölümü Suriye topraklarından geçtiği için Suriye en fazla sudan yararlanan ülke konumundadır. Nehrin aşağı çığır bölümü ise Türkiye sınırlarında bulunmakta ve buradan denize dökülmektedir. Türkiye suyun miktarı ve niteliği, temiz olması açısından hassasiyet gösterilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Asi Nehri’nin paylaşımı üzerine Lübnan ile Suriye arasında suyun kullanımına yönelik bir uyuşmazlık yoktur. 1994 yılında Lübnan ile Suriye arasındaki Asi nehrine yönelik yapılan anlaşma bunu da açıkça göstermektedir. Mutabakata göre Asi Nehri’nin %18’i (yaklaşık 72 milyon m³) Lübnan’ kalan %82’si ise Suriye’nin kullanımına tahsis edilmiştir.²⁶ Nehir üzerindeki çıkar çatışmaları genellikle Türkiye ve Suriye arasında yaşanmaktadır. Türkiye ile Suriye arasında ilk olarak 1939 yılında Afrin çayının eşit paylaşımına yönelik

²⁵ World Bank, *Syrian Arab Republic Irrigation Sector Report* (Report No. 22602-SYR) (Washington, DC: World Bank, 2001).

²⁶ Tuğba Evrim Maden, “Türkiye - Suriye İlişkilerinde Asi Nehri,” *Ortadoğu Analiz* 3, sayı. 31-32 (2011).

anlaşma sağlanmıştır.²⁷ Ancak ilerleyen zamanlarda bölgedeki nüfusun artması, tarım ve sanayi su kullanım arzının oluşması, Suriye'nin çeşitli baraj projelerini gerçekleştirmesi suya talebi ve dolayısıyla Suriye'nin su kullanımını arttırmıştır. Bu durum Türkiye'ye gelen suyu büyük oranda düşürmüştür. 1950'li yıllarda 1.592 milyon m³ su akışı 2005'li yıllarda 529 milyon m³'e kadar düşmüştür.²⁸ Günümüze yakın olarak 2004 yılında Suriye ve Türkiye arasında sel kontrolü, tarımsal sulama ve enerji üretmek amacıyla Asi Nehri üzerinde bir dostluk barajı yapılması planlanmıştır. Ancak 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş sonrası ve Suriye'deki rejim ile olan diyaloglar barajın tamamlanmasını engellemiştir. Türkiye'de yaşanan sanayi üretimi, tarımsal alandaki gelişmeler ve nüfus artışı Türkiye'nin suyun eşit ve verimli kullanım talebini de yoğunlaştırmıştır. Bütün bunların yanında Asi Nehri Türkiye için bir su kaynağı niteliği taşımakla beraber sınır güvenliği, gıda temini ve suya yönelik sürdürülebilirlik bakımından son derece önemlidir.

Aras ve Kura Nehirlerinin Su Jeopolitiği

Türkiye sınırları içinde doğan Aras ve Kura nehirleri Kafkasya'nın güney bölgesinde enerji üretimi, sulama, çevresel faktörlerden kaynaklanan, Türkiye, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, İran ülkeleri arası ilişkilerde stratejik bir özelliğe sahiptir. Aras Nehri Erzurum'dan doğar, Ermenistan ve Nahcivan Özerk Cumhuriyeti topraklarından geçerek İran'a ulaşır (Şekil-1). Kura Nehri ise Ardahan'dan doğar Gürcistan'a geçer. Bu iki nehir Azerbaycan topraklarında birleşir ve Hazar Denizi'ne dökülürler. Aras ve Kura nehirleri Türkiye'nin doğusunda hem sınır aşan hem de bazı ülkeler ile sınır oluşturan nehir özelliğini taşırlar. Aras ve Kura nehirlerinin yukarı çıkır bölümleri Türkiye sınırlarında kalmaktadır (Şekil-1) Bu durum elektrik üretme potansiyeli açısından Türkiye'ye avantaj sağlamaktadır.

Genel olarak ülkeler arasında su paylaşımına yönelik anlaşmalar ve havza planlama yönetimi bulunmamaktadır. Bölgede su varlığına yönelik ilk anlaşma 1957 yılında SSCB ile İran arasında gerçekleşmiştir. Anlaşmaya göre enerji üretimi ve sulama için bir baraj yapılması planlanmıştır. 1971 yılında açılan baraj SSCB'nin dağılmasıyla İran ve Azerbaycan arasında kullanılmaya devam etmiştir.²⁹ Diğer bir ikili anlaşma Ermenistan ile Türkiye arasındadır. Konuyla ilgili ilk görüşmeler 1963 yıllarına dayanmaktadır. Aras Nehri'nin önemli bir kolu olan Arpaçay Nehri üzerinde sulama amaçlı bir baraj yapılması planlanmıştır. Ayrıca iki devlet kendi sınırları içinde elektrik üretim santralleri de kurabileceklerdir. 1973 yılında iki ülke arasında işbirliğine varılmış ve her ülke kullanım payına sahip olmuştur. SSCB'nin dağılmasından sonra Türkiye ile Ermenistan kıyıdaş olmuş ve anlaşmanın geçerliliğini devam ettirmişlerdir. Türkiye diğer sınırı aşan sulara yürüttüğü politikalar gibi eşit kullanıma ve şeffaf politikalara bağlı kalmak istemektedir.

Çoruh Nehri'nin Su Jeopolitiği

Çoruh Nehri Mescit Dağları'ndan doğarak sırasıyla Bayburt, Erzurum, Artvin illerini takip ederek Gürcistan Batum'dan Karadeniz'e dökülmektedir. Nehrin yaklaşık 410 kilometresi Türkiye sınırlarında olmak üzere toplam uzunluğu 431 kilometredir (Şekil-1). Nehir havzası yaklaşık olarak 22.000 km²'lik bir alanda yer alır ve bunun %90'lık bölümü Türkiye topraklarındadır.³⁰ Önemli bir bölümü Türkiye topraklarında bulunan Çoruh Nehri tarımsal

²⁷ Yüksel İnan, "Sınır Aşan Suların Hukuksal Boyutları (Fırat ve Dicle)," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 49, sayı. 1 (Ocak 1994).

²⁸ Hüseyin Korkmaz ve Atilla Karataş, "Asi Nehri'nde Su Yönetimi ve Ortaya Çıkan Sorunlar," *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6, sayı. 12 (Ocak 2014): 18-40.

²⁹ ORSAM, *Aras Nehri Havzasında Yer Alan Ortak Barajlar: Meghri, Aras, Khoda Afarin ve Arpaçay Barajları*, 11 Aralık 2012.

³⁰ İbrahim Veli, *Türkiye'nin Su Potansiyeli ve Su Politikası* (yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011).

sulama için topoğrafik şartlar nedeniyle uygun değildir. Türkiye, Çoruh Nehri üzerinde kurmuş olduğu Muratlı, Borçka, Deriner, Yusufeli Barajı gibi yapılar ile elektrik üretiminden istifade etmektedir. Yine topoğrafik nedenler ile hidroelektrik potansiyeli çok yüksek olan (ortalama akış hızı saniyede 202 m³) Çoruh Nehri üzerindeki barajlardan Türkiye hidroelektrik potansiyelinin yaklaşık %13'ü, toplam elektrik üretiminin yaklaşık olarak %3'ü karşılanmaktadır.³¹

Gürcistan'ın temel kullanımı balıkçılık üzerinedir. Gürcistan'ın nehir üzerinde sorun oluşturacak talepleri bulunmamaktadır. Bu yüzden sınır aşan sular içinde en az sorun olan akarsudur denilebilir. Gürcistan ile yaşanan temel sorun Çoruh Nehri'nin yüksek akış hızı nedeniyle erozyon oluşturmastır. Nehir üzerine yapılan barajlar bu erozyonu önlemekte ve Çoruh nehrinin denize döküldüğü Batum kıyılarında delta oluşumunu engellemektedir. Bu durum Gürcistan'ın her yıl toprak kaybetmesi anlamına gelmektedir. Bu durum Gürcistan ile Türkiye arasında tartışmalara yol açmaktadır. Çoruh Nehri ile ilgili 1927 yılında Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında "Sınır Sularının Yararlı Kullanımlarına İlişkin Protokol" imzalandı. Daha sonra 1989'da Sovyetler Birliği ve Türkiye, Çoruh Nehri ile birlikte Arpaçay, Posof ve Çaksu dere yataklarının önlenmesi veya düzeltilmesi için hidro teknik tesislerin inşası konusunda işbirliğine ilişkin başka bir protokol imzaladı. Gürcistan ile Çoruh Nehri üzerinde barajlar ve çevresel etkilerinin değerlendirilmesi üzerine 2002 ile 2006 yılları arasında çeşitli görüşmeler yapılmış ve protokoller imzalanmıştır.

Meriç Nehri'nin Su Jeopolitiği

Meriç Nehri, Güneydoğu Avrupa'nın önemli akarsuları arasında yer almaktadır (Şekil-1). Nehir havza itibarıyla birçok ülkenin sınırları içinde akış göstermektedir. Meriç Nehri Bulgaristan'ın Rila Dağları'ndan doğarak Yunanistan'a geçer ve ardından da Türkiye topraklarından Ege Denizi'ne dökülmektedir. Nehrin toplam uzunluğu 530 kilometre olup büyük çoğunluğu (%68 Bulgaristan, %28 Türkiye ve %6 Yunanistan) Bulgaristan topraklarında yer alırken havza alanı yaklaşık olarak 53.000 km²'dir.³² Meriç Nehri ayrıca Bulgaristan-Yunanistan ve Yunanistan-Türkiye ülkeleri arasında sınır oluşturmaktadır.

Meriç Nehri havzasında bulunan ülkeler suyu; kullanma, tarımsal sulama, sanayi, enerji üretimi gibi amaçlar için kullanmaktadır. Meriç Nehri üzerinde ülkeler arası yaşanan temel problem taşkın olaylarıdır. Havzada 1940, 1964, 2005, 2006 yıllarında afet boyutunda taşkınlar meydana gelmiş ve büyük tahribatlara sebebiyet vermiştir.³³ Özellikle son yıllarda iklim değişiminin de etkisi ile akarsu debisinde artışlar gözlenmiştir³⁴ ve taşkınların boyutu derinden etkisini göstermiştir. Türkiye ve Yunanistan, nehrin yukarı havzasının yer aldığı Bulgaristan'ın nehir üzerinde bulunan barajların yönetiminde yeterli olmadığı ve ilkbahar yağışları ile birlikte nehrin büyük çaplı taşkınlarla yol açtığı düşüncesindedir. Bulgaristan ise bu durumu kabul etmeyip taşkınlarla sebep olan durumun Yunanistan ve Türkiye tarafından Meriç Nehri sınırına yapılan kanallardan kaynaklandığını ileri sürmektedir. Meriç Nehri havzasındaki bir diğer sorun ise su kirliliğidir. Havzadaki su kirliliği sanayi, tarım ve ulaşım kaynaklı olarak ciddi boyutlara ulaşmıştır. Yunanistan ve Türkiye'deki farklı sektörlerden kaynaklanan ağır metal, pestisit ve evsel atıklar nehrin su kalitesini olumsuz etkilemektedir.³⁵

³¹ Ayşegül Kibaroglu, ed. *Turkey's Transboundary Water Policy* (Berlin: Springer-Verlag, 2011).

³² Tuğba Evrim Maden, *Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi ve Meriç Nehri Örneği* (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010).

³³ Murat Derin, "Sınır Aşan Sular Sorunu: 'Meriç Örneği'," *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi* 4, sayı. 10 (Ağustos 2020): 150-64.

³⁴ Tevfik Erkal and İlayda Topgöl, "Aşağı Meriç Nehri Akımlarının Mevsimsel ve Yıllık Değişiminin Taşkınlar Üzerine Etkisi," *Türk Coğrafya Dergisi* 74 (2020): 33-38.

³⁵ Özdemir Özbay, "AB Taşkın Direktifi ve Meriç Nehri Havzası," *Hidropolitik Akademi*, 2014.

Bulgaristan, Meriç Nehri su politikalarında ekonomik çıkarları ön planda tutarak kurumsal zayıflıklar ve çıkar çatışmaları nedeniyle sınır ötesi işbirliğini ve çevresel yönetimi zayıflatmaktadır. Yunanistan, Meriç Nehri'nin su yönetiminde sosyo-ekonomik çıkarlarını önceliklendirirken; koordinasyon eksikliği ve yetersiz entegre su yönetimi nedeniyle çevresel sorunlar yaşanmaktadır. Ancak, Bulgaristan ile Avrupa Birliği destekli iş birliği çabaları devam etmektedir. Türkiye özellikle Edirne ve çevresinde tarımsal sulama, içme suyu temini ve taşkın yönetimi açısından Meriç Nehri'ne bağımlıdır. Ayrıca nehrin taşıdığı su kalitesi, yukarı havzadaki kirleticiler nedeniyle zaman zaman düşmektedir. Meriç Nehri'nin Türkiye'nin uluslararası su politikası jeopolitiği ve ulusal güvenliği açısından önemli bir yere sahiptir. Nehir üzerinde yaşanan sel ve taşkın ile su kirliliği gibi afet ve çevre sorunları Türkiye'nin tarım, hayvancılık ve sanayiye bağlı olarak üretimini olumsuz yönde etkilemektedir.³⁶

Meriç nehri konusunda yapılan protokol ve antlaşmalar ikili antlaşmalar şeklindedir. Türkiye ve Bulgaristan arasında 1968 tarihinde iki ülke topraklarından akan nehirlerin sularından faydalanmaya dayalı işbirliği antlaşması, 1993 tarihinde kuraklığın etkisinin azaltılmasına yönelik işbirliği antlaşması, 1998 yılında hidroelektrik enerji üretimine yönelik antlaşma, 2002 yılında nehir üzerinde gözlem istasyonları kurulmasına dayalı antlaşma, 2012'de su kaynaklarına yönelik işbirliği protokolü iki ülke arasındaki başlıca antlaşmalarıdır.³⁷ Türkiye ve Yunanistan arasında ilk olarak Lozan antlaşması ile sınır oluşturmaya ilişkin düzenleme bulunmaktadır. 1934 yılında taşkınla mücadele ve sulama antlaşması, 1955 yılında taşkın kontrol yapıları ile ilgili antlaşma, 1963 yılında Meriç Nehri sınırına ilişkin protokol, 2006 yılında akarsu adacıklarının kaldırılmasına yönelik protokol imzalanmıştır.

Fırat ve Dicle Nehirlerinin Su Jeopolitiği

Fırat ve Dicle nehirleri, hem tarihsel ve coğrafi öneme sahip hem de Türkiye, Suriye ve Irak arasında su paylaşımı ve yönetimi konusunda jeopolitik gerilimlere neden olan stratejik iki su kaynağıdır. Fırat Nehri Türkiye sınırları içinde Doğu Anadolu Bölgesi'nde Murat ve Karasu nehirlerinin birleşmesi ile oluşur. Türkiye'den Suriye topraklarına ve ardından Irak topraklarına geçer (Şekil-1). Toplam uzunluğu 2780 km. olan nehrin 971 km'lik bölümü Türkiye sınırlarında yer almaktadır.³⁸ Yıllık ortalama su varlığı 32 milyar m³tür ve bunun %89'lük kısmını Türkiye, %11'lik kısmını ise Suriye sağlamaktadır.³⁹ Yıllık ortalama su potansiyeli 34 milyar m³tür ve bunu 33 milyar m³'ü Türkiye'den kaynaklanır. Dicle Nehri ise yine Türkiye topraklarından doğarak (Bingöl Dağları) Suriye ve Irak topraklarına geçer. Toplam uzunluğu 1.849 km. olan Dicle'nin 523 km'si Türkiye sınırlarında akmaktadır. Dicle'nin yıllık ortalama su varlığı 49 milyar m³ olup 24 milyar m³'lük kısmını Türkiye sağlamaktadır⁴⁰ (Zelyut, 2017). Dicle nehrine Türkiye'nin %40, Irak'ın %51, İran'ın %9 oranın su katkıları bulunmaktadır. Bu iki sınır aşan nehir Irak sınırlarında Şattü'l-Arap adıyla birleşir ve sonrasında Basra Körfezi'ne dökülür.

³⁶ Doğançan Bay, "‘Milli Güvenlik’ Kavramı Açısından Meriç Nehri'nin Türkiye'nin Jeopolitiğinde Önemi," *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi* 8, sayı. 3 (Aralık 2024): 222-42; Anusha Sanjeev Mehta and Jeroen F. Warner, "Multi-Level Hegemony in Transboundary Flood Risk Management: A Downstream Perspective on the Maritsa Basin," *Environmental Science & Policy* 129 (2022): 126-136.

³⁷ Maden, "Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi".

³⁸ Evren Devrim Zelyut, "Fırat ve Dicle Bir Silah Olabilir mi?" *Hidropolitik Akademi*, 26 Haziran 2017.

³⁹ Samantha Glass, *Twisting the Tap: Water Scarcity and Conflict in the Euphrates-Tigris River Basin*, Independent Study Project No. 2594 (Brattleboro, VT: SIT Graduate Institute, 2017).

⁴⁰ Zelyut, "Fırat ve Dicle Bir Silah Olabilir mi?".

Fırat ve Dicle Nehirlerinin Kullanımı ve Yaşanan Sorunlar

Fırat ve Dicle nehirlerinin kullanımı Türkiye, Suriye ve Irak ülkeleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak bu ülkelerin nehirleri kullanma durumları birbirinden farklılık göstermektedir. Türkiye Fırat ve Dicle nehirlerinden daha çok sulama ve enerji elde etmek amacıyla faydalanmaktadır. Bu yüzden bu iki nehir üzerinde bir dizi sulama kanallarını ve enerji üretim santrallerini içeren projeler geliştirmiştir. Suriye bu iki nehirden özellikle Fırat Nehri'ni kullanmakta ancak yönetimsel ve altyapı gibi problemler ile sudan verimli bir şekilde yararlanamamaktadır.⁴¹ Irak ise Fırat ve Dicle nehirlerinin ikisinden de faydalanmaktadır. Fırat ve Dicle, Irak ve Suriye için önemli olduğu kadar Türkiye için de son derece önemli bir akarsu havzası niteliğindedir. Bu iki nehir Türkiye toplam su varlığının yaklaşık %28'ini oluşturmaktadır.⁴² Fırat ve Dicle nehirleri havzasında buharlaşmanın şiddetli olması sonucu havzanın aşağı bölümlerinde su miktarı azalma göstermektedir. Bu durumun da ülke yönetimlerine göre Suriye ve Irak topraklarında suyun kullanımı açısından sorunlar oluşturmaktadır.

Fırat ve Dicle nehirlerinde ülkelerin kaynak olma durumları ile su talep etme oranlarında tutarsızlık bulunmaktadır. Örneğin Fırat üzerinde Irak'ın hiçbir kaynak katkısı olmamasına rağmen 23 milyar m³ su tüketim hedefi, Dicle Nehri'ne hiç kaynak katkısı olmayan Suriye'nin ise 2.6 milyar m³ (%5.3) tüketim hedefi yer almaktadır.⁴³ (Akbaş, 2015). Türkiye, Suriye ve Irak arasında sorun oluşturan temel neden Türkiye'nin Fırat ve Dicle havzalarında kendi sınırları içinde GAP kapsamındaki sulama ve enerji üretimine dayalı barajlardır.⁴⁴ Türkiye GAP ile 1964-1974 yılları arasında 31 milyar m³ su hacmine sahip Keban Barajı'nı,⁴⁵ 1976-1987 yılları arasında, 9,58 milyar m³ su hacmine sahip Karakaya Barajı'nı,⁴⁶ 1983-1992 yılları arasında 48,7 milyar m³ su hacmine ve yıllık 8.900 GWh elektrik enerjisi üretme gücüne sahip Atatürk Barajı'nı, 1996-1999 yılları arasında 1,22 milyar m³ su hacmine sahip Birecik Barajı'nı⁴⁷ hayata geçirmiştir. Ülkeler arasında yaşanan gerilimler çoğunlukla Türkiye ve diğer kıyıdaş ülkeler olmasına rağmen ilk kriz Suriye Irak arasında Tabka Barajı'nın dolum döneminde çıkmıştır.⁴⁸ Suriye ile Türkiye arasında genel olarak Fırat Nehri'nin kullanımına ilişkin sorunlar yaşanmaktadır. Suriye Türkiye'de yapılacak olan barajlar ile suyun miktarında azalma kalitesinde bozulma olacağı yönünde iddialarda bulunmaktadır. Kendi ülkesinde debileri yüksek ve kaliteli kaynak sularına sahip iken ilaveten kendine daha çok su bırakılmasını talep etmiştir. Suriye bu durumu uluslararası platformlara taşıyarak terör örgütlerine destek vermekle Türkiye'yi tehdit etmiştir. Su sorunun başladığı ve devam ettiği süreçlerde Suriye terör örgütlerine doğrudan veya dolaylı destek sağlamıştır. Su sorunu ve devamında terör sorununa dönüşen bu durumu iki ülkeyle neredeyse savaş eşiğine getirmiştir. Ayrıca Suriye Fırat Nehri üzerinde 1968 yılında başlayıp 1973'te tamamlandığı, 9 milyar m³ su hacmine sahip, Sovyetler Birliği'nin yardımı ile Fırat sularından daha etkin bir şekilde faydalanmak amacıyla Tabka Barajını inşa etmiştir. Barajın düşüş yüksekliği az olduğundan yüksek debiye

⁴¹ Aysegül Kibaroglu and Waltina Scheumann, "Evolution of Transboundary Politics in the Euphrates-Tigris River System: New Perspectives and Political Challenges," *Global Governance* 19, no. 2 (2013): 279-305.

⁴² DSI, *2016 Yılı Faaliyet Raporu* (Ankara, 2016, s.48).

⁴³ Zafer Akbaş, "Türkiye'nin Fırat ve Dicle Sınırdaş Sularından Kaynaklanan Güvenlik Sorunu ve Çatışma Riski," *Bilgi: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı. 72 (2015): 93-116.

⁴⁴ Farid Sabitov, "1970-2007 Arası Dönemde Türkiye-Suriye Su Politikaları: Fırat ve Dicle Nehirleri Örneği," *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 2022.

⁴⁵ Düzgün Çakırca, "Keban Barajı ile Neler Kaybettik?" in 4. *Su Yapıları Sempozyumu* (Ankara: TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası, 2015), 550-561.

⁴⁶ Sabitov, "1970-2007 Arası Dönemde Türkiye-Suriye Su Politikaları."

⁴⁷ Enerji Atlası, "Birecik Barajı," son değişiklik tarihi Haziran 19, 2025.

⁴⁸ Maden, "Türkiye - Suriye İlişkilerinde Asi Nehri."

ihtiyaç duyması su talebindeki fazlalığın bir sebebidir.⁴⁹ Türkiye ile Suriye arasında su sorunların merkezinde yer alan Fırat ve Dicle nehirleri uzun süre boyunca güvenlik ve siyasi alanlarda etkilerini göstermiş ve iki ülke arasındaki ilişkileri doğrudan veya dolaylı olarak şekillendirmiştir. Irak cephesinde iki nehrin su sorunu olarak görülmesinde ana iki etken bulunmaktadır. İklimsel değişimlerden dolayı sıcaklıkların dolayısıyla buharlaşmanın artmasıyla su debisinin düşmesi ve iki nehrinde doğuş bölgesi Türkiye olması sebebiyle nehirlerin kontrolünün kendi ellerinde olmaması Irak tarafından su güvenliği tehlikesi olarak görülmektedir.⁵⁰ Ancak Irak kendi sınırlarında Dicle Nehri'nden yeterince istifade etmektedir. Irak Dicle Nehri'nden yıllık 42 milyar m³ su sağlayabilmektedir. Suriye ve Irak, Fırat ve Dicle nehirleri üzerindeki kullanım istifadelerini teknik açıdan uzak bir süre içerisinde değerlendirerek su sorununu ülkeler arası politik bir sürece dahil etmek istemektedirler.

Fırat ve Dicle Nehirlerine Yönelik Yapılan Anlaşmalar

Türkiye ile Suriye arasında ilk anlaşma 1921 yılında Fırat Nehri sularının Halep şehrine su verilmesine yönelik yapılmıştır. Sonrasında Lozan Antlaşması'nın dokuzuncu maddesi gereğince Türkiye, Suriye ve Irak yetkililerince suyun kullanımına yönelik antlaşmalar yapılması konusunda kararlar alınmıştır. 1946 Türkiye Irak arasında dostluk ve iyi komşuluk antlaşması, Dicle-Fırat ve kolları sularının düzene konması ve Irak'ta sel felaketlerine önlem olması düşüncesiyle protokol imzalanmıştır. Türkiye 1966 yılında Uluslararası Kalkınma Ajansı ile Suriye ve Irak'a yeterli su bırakacağını taahhüt etmiştir. 1980 Türkiye Irak arasında su sorunlarını çözmek ve adil dağıtım sürecini görüşmek amacıyla Ortak Teknik Komite kurulmuş, 1983 OTK'ye Suriye katılmıştır. 1987 Türkiye ile Suriye arasında Fırat Nehri için, Türkiye ile Irak arasında da Dicle Nehri için bir protokol imzalanmıştır. Bu protokol ile Türkiye'nin aylık ortalama 500 m³ su bırakılmasını kararlaştırılmıştır.⁵¹ Buna karşın Suriye terör örgütlerine verdiği desteği kesmeye yönelik güvence vermiş ancak sonraki dönemlerde bu güvenceye uymamıştır. 1990 Irak ve Suriye arasındaki ikili görüşmeler yapılmış ve sonucunda GAP kapsamında Atatürk Barajı'nın su tutma sürecinin durdurulmasına karar vermişlerdir. 1983-1992 yıllarında birçok toplantı yapılmış, yapılan görüşmelerde Türkiye, suyun kullanımına yönelik envanter çalışması, toprak ve drenaj durumu, toprak ve suyu bir bütün olarak kabul etme süreçlerini oluşturan üç aşamalı planı sunmuş ancak kıyıdaşlar tarafından kabul edilmemiştir. 1993 OTK ülkeleri arasındaki teknik görüşmeler askıya alınmış, 2000-2009 OTK'ler tekrar yapılmaya başlamıştır. Bu yıllarda yüksek düzeyli stratejik işbirliği konseyleri ve su mutabakat metinleri hazırlanmış ve kabul edilmiştir. Bu metinler su kaynaklarının geliştirilmesi, yönetimi ve korunması gibi konuları içermektedir. Türkiye Irak arasında 2014 yılında "su alanında mutabakat zaptı", 2018-2020 Ilısu Barajının doldurulması sürecinde su alanında eylem planı anlaşmaları yapılmıştır. 2001 yılında Suriye ve Türkiye arasında ortak projelerin yapılması konusunda protokol imzalanarak ilişkiler diplomatik şekilde yürütülmek istenmiştir. 2004 yılında Asi nehri ile birlikte Dicle Nehri üzerinde de ortak projeler yapılması gündeme gelmiş ancak sonuç alınamamıştır.

Fırat ve Dicle Nehirlerine Yönelik Türkiye'nin Politikası

Türkiye diğer sınır aşan diğer nehirlerde izlediği politikayı Fırat ve Dicle nehirleri için de benimsemektedir. Bu iki nehri sınır aşan sular olduğunu, bu doğrultuda sular sorun olmaktan

⁴⁹ Mesut Kayaer and Salih Çiftçi, "'Su Sorunu' ve Türkiye'nin Tatlısu Potansiyeli Çerçevesinde Türkiye'nin Sınırışan Sularının Stratejik, Etik ve Hukuki Boyutlarının Değerlendirilmesi," *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4, sayı. 3 (2018): 386-404.

⁵⁰ Emin Salihi ve İtri Atay, "Dicle Nehri Su Yönetiminde Yeni Bir Aktör ve Siyasi Kriz Potansiyeli," *Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi* 1, sayı. 2 (2022): 31-48.

⁵¹ Ayşegül Kibaroglu, "An Analysis of Turkey's Water Diplomacy and Its Evolving Position Vis-à-Vis International Water Law," *Water International* 40, no. 1 (2014): 153-67.

ziyade karşılıklı iş birliği ve anlayış çerçevesinde, kıyıdaş ülkelerin kendi arasında yapacak antlaşmalar ile çözümlenmesini istemektedir.⁵² Türkiye, su tahsisinde uluslararası hukuk ilkelerine uymakta; adil kullanım, zarar vermeme ve taahhüt ettiği suyu gönderme konularında hassas davranmaktadır. Yaklaşık %90'ı kendi topraklarından sağlanan Fırat Nehri sularının yarısını (500 m³/sn), kendi ülke sınırları içinde sulama ve enerji üretim süreçlerinin devam etmesine rağmen aşağı kıyıdaşlarına bırakmaktadır.⁵³ Uzun süredir Türkiye'ye karşı bir koz olarak terör örgütlerine doğrudan veya dolaylı destek verilmesine rağmen Türkiye su haklarının iade edilmesinden geri durmamıştır. Irak ve Suriye'nin sular konusundaki beklentileri Türkiye'den farklılık göstermektedir. Irak binlerce yıldır Fırat-Dicle sularını kullandığını belirterek “müktesep hak (kazanılmış hak)” iddiasında bulunmakta; Türkiye'nin Atatürk Barajı nedeniyle uluslararası hukuku ihlal ettiğini ve Irak'ı mağdur ettiğini savunmaktadır. Çözüm olarak suyun matematiksel formülle adil paylaşımını önermektedir.⁵⁴ Suriye'nin Fırat ve Dicle nehirleri konusundaki bakış açısı Irak ile aynıdır ve Türkiye ile yaşanan bu sorunun uluslararası kuruluşlar ile çözülmesi gerektiğini talep etmektedir. Ancak Suriye'nin bu iki nehir üzerindeki taleplerin hiçbirini Asi Nehri üzerinde uygulamamaktadır.

Türkiye Fırat ve Dicle nehirlerinin “üç aşamalı plan” temelinde çözülmesi gerektiğini savunmaktadır. 1990 yılından beri bu öneriyi sunan Türkiye “Fırat-Dicle Havzası Sınır Asan Sularının Akılcı, Hakça ve Optimum Kullanımı” üzerinde durarak suyun önemini de vurgulamak istemektedir.⁵⁵ Bu önerinin haricinde Türkiye iki alternatif çözüm önerisi daha geliştirmiştir. Bu çözüm önerilerinden biri Barış Suyu Projesi'dir. 1986 yılında Turgut Özal tarafından önerilen Barış Suyu Projesi, Seyhan ve Ceyhan nehirlerinden artan suyun Ortadoğu ülkelerine boru hatlarıyla taşınmasını amaçlamaktadır. Yaklaşık 20 milyar dolarlık proje, Batı ve Doğu olmak üzere iki hattan oluşmaktadır. Ürdün projeye olumlu yaklaşırken, Suriye ve Suudi Arabistan karşı çıkmıştır. Yüksek maliyet ve uluslararası şirketlerin baskıları nedeniyle proje hayata geçirilememiştir. Bir diğer çözüm önerisi ise Manavgat su temini projesidir. Manavgat Projesi, Akdeniz'e dökülen Manavgat Çayı'nın suyunu depolayarak tarımda kullanmayı ve Ortadoğu ülkelerine tankerle satmayı amaçlamaktadır. 1990'da başlatılan ve 1998'de açılan projeye 147 milyon dolar harcanmıştır. Ancak fiyatlandırma ve siyasi nedenlerle beklenen iş birliği sağlanamamıştır. Fırat ve Dicle nehirleri Türkiye, Suriye ve Irak için sadece doğal kaynak değil, aynı zamanda kalkınma, güvenlik ve diplomasi aracı olup adil ve sürdürülebilir bir su paylaşımı için çok taraflı iş birliği ve uluslararası hukuk temelinde bir anlaşma gerekliliği bölge açısından önemlilik arz etmektedir.

Su Jeopolitiğinde Türkiye'nin Stratejik Konumu

Yeryüzünde sınırlı olan su kaynakları özellikle küresel ortalama sıcaklıklardaki artış ile daha da önemli ve stratejik bir kaynak haline gelmiştir. Dünya nüfustaki artış, sanayi etkinlikleri, kentleşme ve bunlara bağlı olarak gelişen iklimsel değişimler su kaynakları bakımından sınırlı olan ülkelerde ciddi sorunlar rotaya çıkarmaktadır.⁵⁶ Günümüzde kullanma suyu, tarımda sulama, sanayi ürünleri ve enerji üretiminde kullanılan yeraltı ve

⁵² Kibaroglu and Scheumann, “Evolution of Transboundary Politics in the Euphrates-Tigris River System,”

⁵³ Eray Acar, “Avrupa Birliği'nin GAP ve Su Sorununa Yaklaşımı Çerçevesinde Fırat ve Dicle Nehirlerinin Yönetimi Üzerine Tartışmalar,” *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 2, sayı. 4 (2006): 67-103.

⁵⁴ Metin Saltürk, “Orta Doğu'da Su Sorunu ve Türkiye Açısından İncelenmesi,” *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 2, sayı. 3 (Eylül 2006): 21-39.

⁵⁵ Gün Kut, “Ortadoğu'da Su Sorunu: Çözüm Önerileri,” *Su Sorunu, Türkiye ve Ortadoğu*, haz., Sabahattin Şen (İstanbul: Bağlam Yayınları, 1993), 478.

⁵⁶ Peter H. Gleick, *The World's Water Volume 9: The Report on Freshwater Resources* (Washington, DC: Island Press, 2018).

yerüstü su kaynakları ülkeler arasında potansiyel bir güç olarak görülmektedir. Bu açıdan Türkiye bulundurduğu su kaynakları ile kıyıdaş ülkeler arasında jeostratejik bir konumda yer almaktadır.

Türkiye, Ortadoğu bölgesinde çok önemli olan Fırat-Dicle, Asi, Aras- Kura, Çoruh ve Meriç nehirleri havzasına kıyıdaş bir ülkedir. Özellikle yıllık akımları yüksek olan Fırat ve Dicle nehirlerinin yukarı kıyıdaş olan Türkiye bu nehirlere yönelik politika belirlemede söz sahibi konumdadır. Bu akarsuların kaynak oluşturması ile Türkiye GAP'ı hayata geçirmiş sulama enerji üretimi gibi konularda ekonomik gelişim kaydetmiştir. Bu nehirler Türkiye'yi diğer kıyıdaşlara göre su politikası şekillendirmede de önemli bir ülke konumuna getirmiştir. Türkiye konum ve havza avantajını kullanarak kıyıdaş olan doğuda, güneyde ve batıdaki tüm ülkelerle ikili ve çoklu anlaşma girişimlerinde bulunmuştur. Türkiye bulunduğu konum itibarıyla havza yönetimlerinde stratejik bir aktör durumundadır. Avrupa, Ortadoğu ve Kafkasya arasında köprü işlevi ile hem ülke içi kalkınmada hem de bölgesel güç projeksiyonu ve diplomasi oluşturmada vizyon geliştirmektedir.

Güncel Gelişmeler ve Gelecek Perspektifleri

Nüfus artışına ve iklimsel değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan ve küresel ölçek yaşanacak olan su kıtlığı, su yönetiminin ele alınması gereken önemli bir mesele olduğunu göstermektedir. Türkiye gibi su stresi yaşayan ülkeler uzun vadede su yönetimi planlamalar, iklim değişim sürecine uyum yaklaşımlar ve su politikasına yönelik sürdürülebilirlik öncelik göstermesi gereken durumlardır.⁵⁷

İklimdeki değişimler ile birlikte su döngüsünde de değişimler yaşanmaktadır. Yağış miktarındaki azalma, yağış rejimlerindeki değişim, yer altı su seviyelerinde azalmalara yol açmaktadır. Kuraklık hem küresel olarak hem de Türkiye'nin de çoğu bölgesinde şiddetini arttırmaktadır.⁵⁸ Bölgesel düzeyde iklim değişimine karşı hassas bölgeler oluşmakta ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu Akdeniz Havzası bu hassas bölgeler arasında yer almaktadır.⁵⁹ Günümüz teknolojisi artık çok gelişme göstermiştir ve yapay zeka bir çok alanda rahat bir şekilde kullanılabilir. Su yönetimi konusunda teknolojinin, coğrafi bilgi sistemlerinin, yapay zeka sistemlerinin, sensörlerin entegre edilmesiyle su yönetimi daha plan temelli yönetilebilir. Su yönetiminde sürdürülebilirlik tüm ekosistem unsurları plana dahil edilerek ve bütüncül politikalar uygulayarak sağlanmalıdır. Özellikle havza bazlı su yönetimi ile her bir havza için ayrı bir planlama oluşturulması, merkezi yönetimlerle beraber yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin de programlara dahil olması suyun yönetimi ve sürdürülebilirliği açısından son derece önemlidir.

Sonuç

Dünya su varlığı büyük oranda tuzlu sudur ve kalan tatlı suyun da kullanılabilirliği çok kısıtlıdır. Son dönemlerde nüfusun artması, kentleşme, sanayi üretimlerindeki gelişim ve tarımsal sulama ile iklimsel değerlerdeki artış ve sonucundaki kuraklık suyun değerinin artmasına yol açmıştır. Türkiye ulusal düzeyde havza bazlı, bakanlıklarca, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve halkla bütünleşik bir yönetim sistemi benimsemektedir.

Her ülke kendisinin kaynak oluşturduğu yada kendi topraklarında bulunan su kaynaklarını kullanma ve yönetsel anlamda söz sahibi olmak istemektedir. Özellikle sınırı aşan suların kullanımı ve yönetimi ile ilgili durumlar kıyıdaş ülkeler arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'de bulunduğu konum ve havza itibarıyla kıyıdaş olduğu

⁵⁷ OECD, *Water* (Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2024).

⁵⁸ T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, "Su Verimliliği Strateji Belgesi ve Eylem Planı".

⁵⁹ IPCC, "Sixth Assessment Report"

lkeler ile sorunlar yaşayan ülkelerden biridir. Asi Nehri, Çoruh Nehri, Meriç Nehri, Aras ve Kura nehirleri, Fırat ve Dicle nehirleri Türkiye için sınırı aşan nehir niteliğinde olup özellikle komşu ülkelerle zaman zaman anlaşmazlıklar yaşamaktadır. Asi Nehri Türkiye ile Suriye arasında suların paylaşımına yönelik, Meriç Nehri Türkiye ile Yunanistan ve Bulgaristan arasında taşkın yönetimine yönelik, oruh Nehri Türkiye ile Gürcistan arasında toprak erozyonun azalmasına yönelik, Kura ve Aras nehirleri Ermenistan ve İran arasında suyun kullanımına yönelik sorunlar oluşturmuştur.

lkeler arasında en fazla öneme sahip olan sınır aşan Fırat ve Dicle nehirleridir. Bu sorun Türkiye ile Suriye ve Irak arasında yaşanmaktadır. Türkiye'nin Fırat ve Dicle nehirlerinin kullanımına yönelik başlatmış olduğu GAP ile birlikte birçok sayıda baraj ve sulama kanalları yapmıştır. Yapılan bu yatırımlar nehir sularının Türkiye topraklarında tutulmasına yol açmıştır. Bu su tutulma durumu kıyıdaş lke Türkiye ile Suriye ve Irak arasında anlaşmazlıklara sebep olmuştur. Türkiye bu suların kullanımına yönelik makul, adil ve sürdürülebilir bir yönetim anlayışı benimsemiştir. Diğer lkeler tarafından uluslararası platformlara taşınmak istenen süreci, Türkiye ikili veya çoklu anlaşmalar ile sonuçlandırmak istemektedir. Türkiye sorunlarla ilgili birçok proje de üretmesine rağmen kıyıdaş ülkeler tarafından karşılık görmemiştir. Türkiye sınır aşan sularla ilgili sorun oluşturma üzerine değil barışçıl ve işbirliğine dayalı bir politika benimsemekte ve istemektedir.

Kaynakça

- Acar, Eray. "Avrupa Birliği'nin GAP ve Su Sorununa Yaklaşımı erevesinde Fırat ve Dicle Nehirlerinin Yönetimi zerine Tartışmalar." *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 2, sayı. 4 (2006): 67–103.
- Akbaş, Zafer. "Türkiye'nin Fırat ve Dicle Sınıraşan Sularından Kaynaklanan Güvenlik Sorunu ve atışma Riski." *Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı. 72 (2015): 93–116.
- Avcı, İlhan. "Dünya'da ve Türkiye'de Su Politikaları ve Su Yönetimi." *İMO İstanbul Bülteni*, sayı. 168 (2021): 3–10. <https://istanbul.imo.org.tr/Eklenti/342,sayi168-makale1pdf.pdf>. (erişim 01.06.2025).
- Bay, Doğancan. "'Milli Güvenlik' Kavramı Açısından Meriç Nehri'nin Türkiye'nin Jeopolitiğinde nemi." *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi* 8, sayı. 3 (Aralık 2024): 222–42. <https://doi.org/10.54707/meric.1472759>
- Boelens, Rutgerd, Jeroen Vos, and Tom Perreault. "Introduction: The Multiple Challenges and Layers of Water Justice Struggles." In *Water Justice*, ed. Rutgerd Boelens, Tom Perreault, and Jeroen Vos, 1–32. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. <https://doi.org/10.1017/9781316831847>
- Cumbul, şerife Filiz, and Zafer Akbaş. *Sınıraşan Su Sorunu ve Güvenlik Olgusu: Ortadoğu rneği*. Bursa: Ekin Yayınevi, 2021.
- akırca, Düzgün. "Keban Barajı ile Neler Kaybettik?" *İçinde 4. Su Yapıları Sempozyumu*, 550–561. Ankara: TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası, 2015.
- Derin, Murat. "Sınıraşan Sular Sorunu: 'Meriç rneği'." *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi* 4, sayı. 10 (Ağustos 2020): 150–64.
- Devlet Su İşleri (DSİ). *2016 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara, 2016.
- Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. *DSİ 2023 Yılı Resmi Su Kaynakları İstatistikleri*. Ankara: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, 2024. <https://www.dsi.gov.tr/Sayfa/Detay/1916>.

- Elhance, Arun P. *Hydropolitics in the 3rd World: Conflict and Cooperation in International River Basins*. Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1999.
- Enerji Atlası. "Birecik Barajı." Son değişiklik tarihi Haziran 19, 2025. <https://www.enerjiatlası.com/hidroelektrik/birecik-barajı.html>.
- Erkal, Tefik, and İlayda Topgöl. "Aşağı Meriç Nehri Akımlarının Mevsimsel ve Yıllık Değişiminin Taşkınlar Üzerine Etkisi." *Türk Coğrafya Dergisi* 74 (2020): 33–38. <https://doi.org/10.17211/tcd.645865>.
- Glass, Samantha. *Twisting the Tap: Water Scarcity and Conflict in the Euphrates-Tigris River Basin*. Independent Study Project No. 2594. Brattleboro, VT: SIT Graduate Institute, 2017. https://digitalcollections.sit.edu/isp_collection/2594.
- Gleick, Peter H. *The World's Water Volume 9: The Report on Freshwater Resources*. Washington, DC: Island Press, 2018. <https://www.worldwater.org/a876kjsdfb765/World%20Water%20Volume%209.pdf>.
- IPCC. *Sixth Assessment Report: Impacts, Adaptation and Vulnerability*. 2022. https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/downloads/report/IPCC_AR6_WGII_FullReport.pdf.
- İnan, Yüksel. "Sınır Aşan Suların Hukuksal Boyutları (Fırat ve Dicle)." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 49, sayı. 1 (Ocak 1994). https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001684.
- Kayaer, Mesut, and Salih Çiftçi. "'Su Sorunu' ve Türkiye'nin Tatlısu Potansiyeli Çerçevesinde Türkiye'nin Sınır Aşan Sularının Stratejik, Etik ve Hukuki Boyutlarının Değerlendirilmesi." *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4, sayı. 3 (2018): 386–404. <https://dergipark.org.tr/en/pub/pesausad/issue/39154/446338>.
- Kibaroglu, Aysegul, and Waltina Scheumann. "Evolution of Transboundary Politics in the Euphrates-Tigris River System: New Perspectives and Political Challenges." *Global Governance* 19, no. 2 (2013): 279–305. <http://www.jstor.org/stable/24526371>.
- Kibaroglu, Aysegül. "An Analysis of Turkey's Water Diplomacy and Its Evolving Position Vis-à-Vis International Water Law." *Water International* 40, no. 1 (2014): 153–67. <https://doi.org/10.1080/02508060.2014.978971>.
- Kibaroglu, Aysegül, ed. *Turkey's Transboundary Water Policy*. Berlin: Springer-Verlag, 2011.
- Korkmaz, Hüseyin, and Atilla Karataş. "Asi Nehri'nde Su Yönetimi ve Ortaya Çıkan Sorunlar." *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6, sayı. 12 (Ocak 2014): 18–40.
- Kut, Gün. "Ortadoğu'da Su Sorunu: Çözüm Önerileri." *Su Sorunu, Türkiye ve Ortadoğu*, Haz., Sabahattin Şen. İstanbul: Bağlam Yayınları, 1993.
- Maden, Tuğba Evrim. *Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi ve Meriç Nehri Örneği*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Maden, Tuğba Evrim. "Türkiye - Suriye İlişkilerinde Asi Nehri." *Ortadoğu Analiz* 3, sayı. 31–32 (2011). https://orsam.org.tr/d_hbanaliz/3tugba.pdf. (erişim 02.06.2025).
- Mehta, Anusha Sanjeev, and Jeroen F. Warner. "Multi-Level Hegemony in Transboundary Flood Risk Management: A Downstream Perspective on the Maritsa Basin." *Environmental Science & Policy* 129 (2022): 126–136. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2021.12.014>.

- Mustafa, Daanish. *Hydropolitics in Pakistan's Indus Basin*. Special Report Sayı. 261. Washington, DC: United States Institute of Peace, 2010. https://ciaotest.cc.columbia.edu/wps/usip/0020291/f_0020291_17165.pdf.
- OECD. *Water*. Paris: Organisation for Ecosayımic Cooperation and Development (OECD), 2024. <https://www.oecd.org/en/topics/water.html>.
- ORSAM. *Aras Nehri Havzasında Yer Alan Ortak Barajlar: Meghri, Aras, Khoda Afarin ve Arpaçay Barajları*. 11 Aralık 2012. <https://orsam.org.tr/tr/aras-nehri-havzasinda-yer-alan-ortak-barajlar-meghri-aras-khoda-afarin-ve-arpacay-barajlari/>.
- Ozis, Unal, Ertugrul Benzedem, and Ahmet Alkan. "Water and Energy." In *Water Resources of Turkey*, ed. Nilgun B. Harmancioglu and Dogan Altinbilek, 159–201. Cham: Springer, 2019. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-11729-0>.
- Özbay, Özdemir. "AB Taşkın Direktifi ve Meriç Nehri Havzası." *Hidropolitik Akademi*, 2014. <https://www.hidropolitikakademi.org/tr/article/1841/ab-taskin-direktifi-ve-meric-nehri-havzasi>.
- Sabitov, Farid. "1970-2007 Arası Dönemde Türkiye-Suriye Su Politikaları: Fırat ve Dicle Nehirleri Örneği." *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 2022. <https://doi.org/10.26449/sssj.3841>.
- Salihi, Emin, ve Itri Atay. "Dicle Nehri Su Yönetiminde Yeni Bir Aktör ve Siyasi Kriz Potansiyeli." *Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi* 1, sayı. 2 (2022): 31–48. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tjssd/issue/72569/1138105>.
- Saltürk, Metin. "Orta Doğu'da Su Sorunu ve Türkiye Açısından İncelenmesi." *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 2, sayı. 3 (Eylül 2006): 21–39.
- Sneddon, Chris, and Coleen Fox. "Rethinking Transboundary Waters: A Critical Hydropolitics of the Mekong Basin." *Political Geography* 25, no. 2 (2006): 181–202. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2005.11.002>.
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü. *2024 Yılı İklim Değerlendirmesi*. Ankara: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2025. <https://mgm.gov.tr/FILES/iklim/yillikiklim/2024-iklim-raporu.pdf>.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. *Değişen İklim Uyum Çerçevesinde Su Verimliliği Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023–2033)*. Ankara: Tarım ve Orman Bakanlığı, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü, 2023.
- Tawfik, Ravi. "The Grand Ethiopian Renaissance Dam: A Benefit-Sharing Project in the Eastern Nile?" *Water International* 41, no. 4 (2016): 574–592. <https://doi.org/10.1080/02508060.2016.1170397>.
- Türkiye Su Enstitüsü (SUEN). *2022 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: Türkiye Su Enstitüsü, 2023.
- United Nations. *Resolution 64/292: The Human Right to Water and Sanitation*. 2010.
- UN-Water. *Summary Progress Update 2021 – SDG 6 – Water and Sanitation for All*. 2021. <https://www.unwater.org/publications/summary-progress-update-2021-sdg-6-water-and-sanitation-for-all/>.
- UN-Water. *Water Facts and Trends. United Nations World Water Development Report 2023*. 2023. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000384655>.
- Veli, İbrahim. *Türkiye'nin Su Potansiyeli ve Su Politikası*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011. <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/35147.pdf>.

- Wolf, Aaron T. "Shared Waters: Conflict and Cooperation." *Annual Review of Environment and Resources* 32 (2007): 241-269. <https://doi.org/10.1146/annurev.energy.32.041006.101434>.
- World Bank. *Syrian Arab Republic Irrigation Sector Report (Report No. 22602-SYR)*. Washington, DC: World Bank, 2001. <https://documents.worldbank.org/curated/en/248751468777620327/pdf/multi0page.pdf>.
- Yazicigil, Hasan, ve Mehmet Ekmekci. "Groundwater." In *Water Resources of Turkey*, ed. Nilgun B. Harmancioglu and Dogan Altinbilek, 159-201. Cham: Springer, 2019. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-11729-0>.
- Yıldız, Dursun, ve Özdemir Özbay. *Su ve Toprak*. 3. baskı. İstanbul: USİAD, 2008.
- Zeitoun, Mark, ve Jonathan A. Allan. "Applying Hegemony and Power Theory to Transboundary Water Analysis." *Water Policy* 10, Suppl. 2 (2008): 3-12. <https://doi.org/10.2166/wp.2008.203>.
- Zelyut, Evren Devrim. "Fırat ve Dicle Bir Silah Olabilir mi?" *Hidropolitik Akademi*, 26 Haziran 2017. <https://www.hidropolitikakademi.org/tr/article/17299/Firat-ve-Dicle-bir-silah-olabilir-mi>.

Etik Kurul Raporu: Bu çalışma için etik kurul raporu gerekliliği bulunmamaktadır.
Katkı oranı beyanı: %100
Çatışma beyanı: Makalede, herhangi bir kurum, kuruluş ve kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.
Destek ve teşekkür: Çalışmaya olan katkılarından dolayı sayın Prof. Dr. Gülpınar AKBULUT ÖZPAY'a teşekkürlerimi sunuyorum.